

mence palástjának köveit eredményezte. Az I. szelvény objektumait magasan beborította a szivárgó trágyalével kevert talajvíz, melyet nem volt hová kiszivattyúzni, így ezek kibontása lehetetlenné vált, a feltárást abbahagyni kényszerültünk. A lelőhely beruházási területre eső részének javát a már korábbi trágyatározó medencék elpusztították, de ÉNy-i irányban a sertéstelep felé biztosan folytatódik. Kelet felé a terület egy vizes mélyedés felé terjed, ezért erre már nem valószínű a folytatása. Dél felé egy lapos rész következik, mely hasonló feltételezést enged meg, míg É és Ny felé a sertéstelep épületei bolygathatták a lelőhelyet. A lelőhely szarmata telepként volt nyilvánartva, de most már biztos, hogy a K-i szélén egy avar falu húzódik.

PINTYE GÁBOR

528. Tokaj, Bethlen Gábor utca 2.
(KÖH 76209)

(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) R, B, Á, Kú

Az Aranysas Szálloda alapincézéséhez kapcsolódó tervezett földmunkák előzetes régészeti megfigyelését (szondázó kutatását) 2010. november 16–19. között végezte el a Herman Ottó Múzeum.

Az épület tehát a majdan építendő Aranysas Szálloda főutcai épületszárnyát képezné, a ma is álló épülethez mélygarázs és még két épületszárny csatlakozna a jelenleg beépítetlen udvaron. Az épületben elvégzett falkutatások és levéltári kutatások igazolták, hogy a ma álló épületet 1802–1805 között építették, de mivel Tokaj város középkori magjának közepén áll, ezért korábbi előzmények sem kizártak. A jelenleg álló épület háromnegyed része alapincézett – ez a pinceszint 3–4 m-rel süllyed a mai utcafronti külső szint alá. Ezen pinceszinteket szintén 1802 körül alakították ki – feltehetően elpusztítva a régebbi épületeket, rétegeket. Az épület alá nem pincézett része a DNy-i negyed, itt volt lehetőségünk vastagabb rétegsort megfigyelni az épület belsejében.

A Beltér I. szelvény egy É–D irányú szelvény, mely nagyjából merőlegesen érintette az Aranysas Szálloda D-i főfalát. A Beltér II. attól É-ra helyezkedett el, arra merőlegesen és érintette az Aranysas Ny-i főfalát, ill. az alapincézetlen rész K-i falát is. Az I. szelvényben, rögtön a padlószint alatt találtunk egy K–Ny irányú kőépítményt, melyet latrinaként (szennyvízlefolyóként) azonosítottunk, továbbá mindkét szelvényben elértünk olyan bolygatatlan kultúrrétegeket, ill. olyan régészeti objektumokat találtunk, melyek a 15–16. századra datálhatók. Ezáltal bebizonyosodott, hogy ez az épületrész soha nem volt alapincézve, viszont építésével elpusztították a 17–18. századi rétegeket, és bolygatatlanul hagyták a 16. századi vagy annál korábbi rétegek egy részét.

Az alapincézetlen DNy-i épületrész külső oldalán is nyitottunk egy 2,5 m széles kutatóárkot (Kültér I. szelvény), mellyel az épülethez kapcsolódó külső réteg-

viszonyokat kívántuk tisztázni. Az árok ásásakor rögtön az épület Ny-i falához kapcsolódóan rátaláltunk egy É–D irányú pince kőboltzatára. A markoló által véletlenül ütött kis lyukon betekintve megállapítottuk, hogy a pince D-i irányban a telekhatárnál véget ér, É-i irányban pedig be van szakadva. A bizonytalan korú pincebolt miatt szelvényünket tovább ástuk Ny-i irányba, hogy bolygatatlan rétegeket is elérjünk. A pincétől Ny-ra hamarosan megtaláltuk a bolygatatlan altalajt, melyben régészeti jelenségek foltjait fedeztük fel, 200 cm mélyen. Az árkot Ny felé bővítve 150 cm-es mélységben égett foltokat találtunk, még a sötét humuszos földben – tehát az altalaj fölött. Ezekről hamarosan kiderült, hogy három Árpád-kori kemence maradványai. A kemencék után újból lemélyültünk az altalajnak látszó sárga földig. A középkori rétegek alatt lévő sárga altalaj csak egy 50 cm vastag löszös réteg volt, mely alatt, a Kültér I. szelvény Ny-i végében, 250 cm mélységben rézkori kultúrréteg kezdődött.

A Beltér I. és II. szelvényben is elértük a kint már megtalált sárga altalajnak látszó réteget, melybe a Beltér I. szelvényben 3 régészeti korú beásás nyomát figyeltük meg. A Beltér II. szelvényben beásás nyomát nem találtuk, viszont a „sárga altalajnak látszó réteg” felszínéről viszonylag nagy mennyiségű rézkori leletanyagot gyűjtöttünk. A Kültér I. szelvényben található kemencéről kiderült, hogy Árpád-kori, 12–13. századra datálható leletanyagot tartalmaznak. Sőt, az egyik nem egy átlagos kenyérsütő kemence, hanem egy kétszintes edényégető kemence volt, melyből cserépbogrács-töredékek kerültek elő.

Kutatóárkot nyitottunk a Ny-i épületfal külső oldalánál, a Kültér I-től É-ra (Kültér II.). Célunk itt az volt, hogy a Kültér I-ben feltárt pincének megtaláljuk az É-i irányú folytatását, a beszakadás után, ill. tisztázzuk a pince Aranysassal való viszonyát. A szelvény ásásakor a megfelelő mélységben nem találtuk a pince boltívét. Kissé lejjebb viszont egy téglából rakott, betömedékelt pincelejáratot figyeltünk meg, melynek iránya Ny–K-i és a pince K-i irányba (tehát a Bodrog-felé) nyílik. Megtaláltuk a pincebejárat alapozási szintjét és az alatt 15–16. századi rétegeket, de ebből az árokból altalajba mélyülő régészeti objektum nem került elő. A betömedékelt lejáróban 19. századi leletanyagot találtunk, mely az Aranysas építésének korához köthető. A pince alapozási szintjéről viszont 17., esetleg 18. századra datálható leletek kerültek elő, melyek egyértelműen korábbra kelteznek a pincét, mint az Aranysast. Ezt támasztotta alá az is, hogy a pincelejáróban mélyülve először egy 70 cm vastag elfalazást találtunk, majd ezt áttörve megállapítottuk, hogy az Aranysas alapjával átvágták a pincelejáratot – ezzel megszüntetve a pincét. A pince tehát nincs összefüggésben a Kültér I-ben feltárt pincével és korábbi, mint az Aranysas. A Kültér I. szelvényben talált pince boltívét jobban megbontottuk, hogy belülről is megvizsgálhassuk. A pincébe lejutva felismertük, hogy ez az építmény nem pince, hanem

az Aranysas építésével egyidejű, a belülről (Beltér I.) induló kőlatrinák folytatása, ülepítője, ugyanis belül megtaláltuk a latrina kivezetését, melyen a szenny az ülepítőbe folyt. Azt is megállapítottuk, hogy ahol 2009 őszén beszakadt a munkagép, az lehetett a 20. sz. elejéig használt ülepítő tisztítónyílása. Az ülepítő egyébként belülről kváderkövekkel szépen boltozott, alapterülete 560×310 cm, belmagassága pedig jelentékeny: 310 cm. Ez az építmény tehát egyértelműen a korai Aranysas Szállóhoz tartozik, annak szerves része.

A Beltér I. szelvényben kiástuk az altalajba mélyülő régészeti jelenségeket addig a mélységig, ameddig a szűk hely engedte. Jobban megvizsgáltuk a 19. századi latrina alapozásának korát: itt megállapíthattuk, hogy a kőlatrina É-i falát egy korábbi, nagy mélységbe lenyúló kőfalra alapozták rá, melynek É-i falsíkja sokkal szebb, mint a ráépített latrináé, aminek gyakorlatilag nincs É-i falsíkja. Ez az alapfal tehát valószínűleg középkori és valamilyen más épülethez tartozhatott. A Kültér I. szelvényben befejeztük a kemencék és a hozzá tartozó hamusgödörök részleges feltárását, ill. kibontottunk egy cölöplyuknak induló, majd kisméretű gödörré bővülő objektumot is, mely egyértelműen rézkorinak bizonyult.

MAKOLDI MIKLÓS

529. Tokaj, vár (KÖH 62362)

(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) Kú

2010-ben folytattuk a 2007 óta zajló feltárásokat a Rákóczi-vár területén; július 19. és november 12. között minden kitűzött kutatási célunkat teljesítettük. (Az illusztrációt lásd a következő oldalon!)

A Vasaló-bástya (a K-i ágyútorony) kutatása során két szelvényt nyitottunk idén, az egyiket (610/XV) az ágyútorony D-i oldalán, a másikat (610/XVI) az átellenes É-i oldalon.

A 610/XV szelvényben célunk az volt, hogy tisztázzuk az ágyútorony D-i oldalán található bejárat kérdését – figyelembe véve a helyiek alagútról szóló elbeszéléseit. A feltárás során megtaláltuk az ágyútorony 3,40 m széles D-i falát, melyben a korábbi évek tapasztalataihoz hasonlóan észlelni tudtuk a kőfalban futó merevítő gerendaváz helyén lévő lyukakat, viszont ajtónyílásra utaló nyom nem került elő. Meglepetésünkre a torony falához D-i irányból egy fal csatlakozott, melyet a 17. századi térképek nem jelölnek. Ez a fal egyértelműen későbbi, és sokkal vékonyabb is, mint az ágyútorony fala, viszont egyértelműen követhető D-i irányban, ugyan erősen lepusztult (visszabontott?) állapotban, csak néhány centiméterrel magasodva a mai talajvízszint fölé. Ellenben a fal mérete majdhogynem azonos a vízparti Merítő-bástya falával, úgyhogy elképzelhető, hogy a korai kővár (16. sz.) külső falának indítását találtuk meg.

A 610/XVI szelvényben ezen fal átellenes „párját” reméltük megtalálni, ám itt nem egy É-D, hanem egy K-Ny irányú, ráadásul sokkal vékonyabb – alig 50 cm

széles – falat találtunk, melynek szemmel láthatóan csak a D-i, tehát az ágyútorony felé eső falsíkja van szépen rakva. Ebből arra következtettünk, hogy ez egy támfal, melynek É-i oldalán föld helyezkedett el. Ha összevetjük ezt a helyzetet Zsámboky János 1565-ös metszetével, akkor könnyen beláthatjuk, hogy ez bizony a Vasaló-bástya É-i oldalán lévő „főbejárat” contra-fala lehet, melyre a fa csapóhíd lecsapódott. Idő hiányában a farkasverem feltárását nem tudtuk elvégezni, ez a 2011-es évad feladata lesz.

Teljes egészében átmetszettük a külső vár 17. századi földsáncát – legalábbis annak felső – jelenleg feltárható részét (611/IV szelvény). A metszetfalban egyértelműen azonosítani tudtuk a földsánc kontúráját. A meglepetést az okozta, hogy a sánc külső oldaláról bebizonyosodott, hogy alaktalan, de hatalmas kövekkel meg volt erősítve – tehát legalábbis ezen a szakaszon kőpakolásos, kővel burkolt volt. Ezen kövek közül rengeteg 16–17. századi lelet került elő; az itt talált sok puszkagolyó és számszerű nyílhegy az ostromokról árulkodik. Többek között innen került elő a négy évad legszebb kályhacsempéje – egy címerpajzson ülő, félkörplasztikaként megformált, száját nyitva tartó oroszánt ábrázoló kályhacsempe, mely egy kályhapárkányrész díszes sarokelemeként szolgálhatott valamikor a 16. sz. elején, feltehetően még Szapolyai János alatt a belső vár egyik palotatermében.

A 610/IV szelvény feltárásának másik eredménye, hogy a jelenlegi, mesterségesen magasán tartott talajvízszinttől alig néhány centiméterrel magasabban sikerült megtalálnunk a 610/XV szelvényben induló É-D irányú kőfal indítását, melyre később ráépítették a 17. századi sáncot, tehát könnyen elképzelhető, hogy itt is a Némethy-féle kővár külső falát találtuk meg, mely később alapul szolgált a 17. századi földsáncnak.

A 611 hrsz.-ú telken, a talajvízszintig mélyített 611/III szelvényben egyértelműen „in situ” falat nem találtunk. Ugyanakkor elértük a 17. századi járósíntet, melyen megfigyeltük a belső vár D-i kerítőfalának leborult omladékát, mely a vár felrobbantásakor kifelé dőlt. Az omladékban előkerült egy nagyobb lőrészhez vagy nyíláshoz tartozó zsaluzott boltív maradványa, ill. egy faragott ablakpárkány egyik kőeleme is. Megállapítottuk tehát, hogy itt, a 611 és 609 hrsz.-ú telek határán állhatott a belső vár D-i kerítőfala, melyet a 20. századi telekhatár nagyjából követ is.

A 610 hrsz.-ú telken csak egy kisméretű szelvényt tudtunk nyitni, keresztezve a belső vár ÉK-i rondellájának falát. A 610/XIV szelvényben egyrészt megtaláltuk a rondella falának lepusztult, de azért értelmezhető maradványát; másrészt sikerült megfognunk egy belső járósíntet, melyen a korábbi évekhez hasonlóan égett réteget találtunk; harmadrészt elértük a bástya külső oldalán a vastag omladék alatt előbb a 17. századi, majd egy korábbi, talán 16. sz. végi járósíntet is. Így a rondella rétegtanát sikerült tisztázni.

A 602 hrsz.-ú telken nagy erőfeszítéseink ellenére sem sikerült megtalálnunk a Merítő-bástya falának D-i